

VASILE S. CÂRDEI (1921–2012)

Vasile S. Cârdei (1921–2012)

Vasile S. Cârdei vede lumina zilei la 30 ianuarie 1921 în satul Bilca din județul Rădăuți. Părinții săi sunt Silvestru și Ecaterina Cârdei, născută Irimescu, țărani gospodari cu mai mulți copii. „Îmi povestea tata – consemnează Vasile S. Cârdei, mai târziu, în memoriile sale – că în acea zi de 30 ianuarie era o iarnă cumplită, troienele ascundeau casele sub căciuli de omăt, viscolul chiuia pe la ferestrele satului și oamenii se strâneau în jurul vetrelor încinse cu jeratic. La trei zile, m-au dus la botez în biserică, răzbătând cu greu prin viscol și troiene cât casa. Copilul trebuia botezat, după datina străbună, creștinește”¹.

Vasile S. Cârdei își petrece copilăria în satul natal, bucurându-se de o „libertate totală”: „Cele mai frumoase amintiri din viața mea rămân din această copilărie rurală, cu libertate totală, fără vreo restricție, fără o limitare a perimetrului de zbuguială alături de ceilalți copii de joacă de prin vecini, hai-hui pe ulițe, prin luncă și prin țărini. [...] Zburdam prin luncă, prin câmp, tăifăsuam cu ciocârliile, mă pierdeam în albastrul cerului limpede, mă bălăceam în bulboanele apei Sucevei sau înfruntam zăpezile cu săniuța”²; „Când era vremea de lucru la câmp,

---

¹ Vasile S. Cârdei, *Visuri și temnițe. Memorii*, Câmpulung Moldovenesc, [Fundatia Culturală] Biblioteca „Miorița”, 2006, p. 7.

² *Ibidem*, p. 9.

mama mă lua și pe mine ca să mă aibă aproape și atunci, tolănit în iarbă, ascultam greierii, pitpalacul sau, în prag de toamnă, urmăream cârdurile de cocoare aruncate în unghiuri pe cer, îndreptându-se înspre țările calde”³.

Școala primară o face în sat, cu dificultăți materiale, începând din 1928 până în 1935, dovedind însă „o mare dragoste pentru carte”, citind mult și formându-și „o bibliotecă din zeci de volume”. În 1936, într-o singură sesiune, susține examenele pentru clasele I și a II-a la Liceul „Grigore Ghica-Vodă” din Cernăuți, apoi, în 1937, se înscrie direct în clasa a III-a de la Liceul de Băieți „Eudoxiu Hurmuzachi” din Rădăuți, unde are profesori renumiți pentru pregătirea și exigența lor, între care: Ilie Vișan, Ion Șandru, Vasile Bujdei, Cornel Hahon, Amuliu Bordeianu, Traian Galan. Aici este „bibliotecarul liceului”, distribuitorul cărților pentru lectură la limba și literatura română, îmbogățindu-și în acest cadru stimulator, în mod sistematic, lecturile: „Biblioteca avea un fond imens de carte, toți autorii se aflau pe rafturi și se citea foarte mult. În vacanța mare ni se dădea lista cărților care trebuiau citite și rezumate într-un caiet, după care eram examinați fiecare în parte și primeam nota după calitatea lecturii”⁴.

La Rădăuți și la Bilca, tânărul se formează în rânduiala unei pedagogii tradiționale, sănătoase, cu repere de lumină în devenirea sa. Evocarea acestei vârste este învăluită de o bucurie nedisimulată, rareori înfiorată de melancolie și calmă părere de rău pentru risipirea lumii de altădată, cu rânduielele și valorile ei definitorii: „În zilele de duminică eram conduși în capela liceului, aflată într-o anexă a internatului, pentru a asista la slujba religioasă oficiată de preotul Isar. Corul nostru dădea răspunsurile convenite la liturghie. [...] În sat eram studentul, oamenii mă respectau, la biserică aveam colțul nostru lângă dascălul care, de obicei, era înlocuit de unii învățători mai în vârstă care dădeau răspunsurile preotului: Ion Andronic, Cuciureanu și alții. Bătrânii satului, cu plete albe, îmbrăcați în pieptare și izmene de cânepă, albe, păreau niște plăieși de-ai lui Ștefan-Vodă, cu fața smerită și cu privirile ațintite asupra sfinților de pe icoane, umpleau spațiul din dreapta altarului. Se închinau cu evlavie, în genunchi, spre mântuirea păcatelor.

Ce spectacol măreț era drumul satului când oamenii ieșeau de la biserică, îmbrăcați în straie țărănești, așa cum eram și eu: femeile în vârstă cu «pânzături» albe pe cap, catrințe multicolore, lungi până la pământ și opinci îngurzite, care de care mai frumoase, alcătuiau grupuri-grupuri ce se îndreptau spre case.

Astăzi au dispărut și plăieșii și catrințele, mândria vremurilor de altădată ale satului românesc”⁵.

---

³ *Ibidem*.

⁴ *Ibidem*, p. 11.

⁵ *Ibidem*, p. 14.

Vasile S. Cârdei obține diploma de bacalaureat, în 1942, la Liceul „Aron Pumnul” din Cernăuți, fiind clasificat al cincilea, cu media 7,40, din 80 de candidați reușiți. În septembrie 1942 se înscrie la Facultatea de Medicină din Iași. În perioada 15 mai 1946–8 iulie 1948, Vasile S. Cârdei funcționează ca extern provizoriu și intern, cu concurs, la Clinica de Adulți a Spitalului Orășenesc Iași. Tot în această perioadă își satisface stagiul militar la Centrul Teritorial Rădăuți, având gradul de sergent TR, așa cum se consemnează în procesul-verbal de „percheziție corporală”, din 29 iulie 1948, încheiat la Inspectoratul Regional de Interne Iași.

După absolvirea facultății, înaintea susținerii examenului de licență, în 29 iulie 1948, Vasile S. Cârdei este arestat, judecat și condamnat de Tribunalul Militar Iași, prin Sentința penală nr. 195, din 21 februarie 1949, la trei ani de închisoare corecțională și cinci mii de lei amendă corecțională, pentru delictul de „uneltire contra ordinii sociale”. Prin respingerea recursului de către Curtea de Casație și Justiție Iași, formulată prin Decizia nr. 2 203, din 19 iulie 1950, sentința de condamnare din 21 februarie 1949 rămâne definitivă.

Vasile S. Cârdei își petrece detenția la Suceava, pe timpul anchetei judiciare (29 iulie 1948–9 septembrie 1949), apoi la Aiud (septembrie 1949–iulie 1951), în colonia de muncă de la Bicaz și în lagărele de muncă de la Cernavodă, Coasta Galeș, Peninsula (Valea Neagră). Din 2 iulie 1954 și până la 26 iunie 1956, se află cu domiciliu obligatoriu în Bărăgan, la Ezerul, comuna Cacoveanca și apoi în satul Pelicanu, amândouă localitățile fiind situate atunci în raionul Călărași, regiunea București. În această perioadă, timp de doi ani, lucrează la Călărași pe șantierele de construcție din cadrul T.R.C.L. București, ca dulgher, zidar și medic de șantier. Așadar, după expirarea celor trei ani de condamnare penală (22 februarie 1949–26 iulie 1951), Vasile S. Cârdei mai primește trei ani de pedeapsă administrativă (26 iulie 1951–2 iulie 1954) și doi ani domiciliu obligatoriu (26 iulie 1954–26 iunie 1956).

După eliberare, „liber într-o țară captivă”, Vasile S. Cârdei se reînscrie la Institutul de Medicină Iași (1956), pentru ultimii doi ani de studii, cu toate că terminase facultatea în 1948. Cererile sale repetate pentru „acordarea drepturilor pierdute prin acte samavolnice” sunt respinse de fiecare dată. În 1957 este exmatriculat de la Institutul de Medicină Iași. Numit la Circumscripția sanitară din comuna Brodina, la 12 iulie 1957, funcționează aici ca tehnician sanitar până la 1 iulie 1958. În perioada 1 iulie 1958–1 martie 1962 este asistent medical la Dispensarul sanitar Falcău. În perioada 1 martie 1962–1 mai 1966 funcționează ca asistent medical la Circumscripția sanitară Brodina. Vasile S. Cârdei este reabilitat juridic, prin Sentința penală nr. 548, din 17 iunie 1965, a Tribunalului Popular al raionului Rădăuți. În 1965 i se aprobă reînscrisura în anul VI la Institutul de Medicină și Farmacie Iași, Facultatea de Medicină. Aici, în sesiunea din februarie 1966, susține și promovează examenul de

stat, devenind medic. De la 1 mai 1966 până la data de 1 noiembrie 1967, Vasile S. Cârdei este medic de medicină generală la Dispensarul de întreprindere I.F. Falcău, apoi, la 1 noiembrie 1967, se transferă la Circumscripția sanitară din Frătăuții Vechi, unde funcționează până la 1 iulie 1971. Medic principal de medicină generală, în 1971, după care este transferat la Dispensarul de întreprindere I.M.I.L. Rădăuți, cu data de 1 iulie 1971, iar de la 12 august 1974 trece la Dispensarul medical urban nr. III Rădăuți, devenind, la 16 noiembrie 1974, „conducător al dispensarului medical și al unităților subordonate din teritoriul deservit”. La 19 iulie 1974 Vasile S. Cârdei obține, prin examen, gradul de medic primar de medicină generală. La 1 august 1987, este pensionat la cerere pentru limită de vârstă⁶.

După 1987, pentru „acomodarea” la noul său fel de viață, medicul Vasile S. Cârdei se „întoarce la prima [sa] dragoste: cartea”, mereu însetat de cunoaștere și bucurându-se de virtuțile terapeutice ale lecturii: „Acumulasem în timp un mare fond de carte, multă literatură clasică, care mi-a umplut golul din suflet. Și cred că, dacă să mai avea în față o sută de ani de trăit, tot nu m-aș sătura de carte și cultură. Aș vrea ca și urmașii mei să aibă aceeași sete de cunoaștere și să nu uite că singurul prieten cu adevărat [al omului] este cartea și numai cartea. Evadarea din cotidian, din frământările vieții, o găsești numai în creația spirituală a umanității și, răsfoind o carte, [găsești] cea mai sublimă delectare”⁷.

Un eveniment aparte în viața tumultuoasă a medicului Vasile S. Cârdei, evocat în câteva pagini emoționante din *Memorii*, este căsătoria sa, la 28 octombrie 1957, cu Ruxanda-Elena-Aspazia, educatoare, fiica preotului bucovinean Valerian Cârsteian, slujitor al altarului „dedicat bisericii cu trup și suflet, o ființă cuvioasă și cu o mare autoritate morală în mijlocul credincioșilor din satul” Straja, căsătorie urmată de o nuntă fabuloasă, petrecută într-o „frumoasă zi de toamnă”, la 10 noiembrie 1957: „Începusem pregătirile de nuntă, cu viței tăiați, saci cu zahăr, damigene cu băutură aduse din Rădăuți, cuptoare cu tot felul de copturi, prăjituri și torturi, în special tortul miresei adus de departe, rochia miresei din material ales și câte și mai câte bunătăți ca de zile mari. [...] S-au făcut liste lungi cu nuntași, intelectuali și țărani din sat [...]”.

---

⁶ Niciuna dintre lucrările biobibliografice elaborate în Bucovina, după 1980, nu-l menționează pe Vasile S. Cârdei între personalitățile culturii de aici. Fișierul său, întocmit de I. Filipciuc în 2006, și inserat în volumul *Visuri și temnițe. Memorii*, p. 217, este incomplet și face doar câteva mențiuni generale cu privire la activitatea sa științifică și literară. Noi corectăm lacunele de aici și încercăm, pentru prima oară, să realizăm o imagine mai cuprinzătoare asupra vieții și activității sale, pe nedrept ignorate până acum, valorificând totodată și documentele originale puse la dispoziția noastră, în februarie 2013, cu solitudinea, de medicul Dan-Valerian Cârdei, căruia îi mulțumim cordial pentru colaborare.

⁷ *Ibidem*, p. 206.

N-au fost împărați și prinți la nuntă, nici prințese însoțite de feți-frumoși, dar venit-au peste o mie de nuntași, flăcăi și fete îmbrăcați în costume naționale ca de sărbătoare și s-a încins o horă mare în ograda popii, de nu te mai săturai să-i tot privești. Și-ntreg alaiul pornit-a la biserică, aproape de casă, cu miri, nași și nuntași nenumărați în acea zi de toamnă atât de frumoasă, caldă și multicoloră. Preoți în odăjdii ne așteptau în fața altarului, în frunte cu preotul Petru Deleanu, bunicul miresei, și lume, lume s-a îmbulzit să vadă cununia. [...]

Și cânta cu foc taraful pe gangul casei, iar în ogradă sute de flăcăi și fete jucau de zor ca la o mare sărbătoare. În aceste zile, când scriu rândurile de față, se împlinesc 46 de ani de la nunta noastră și, când mă uit la fotografiile de atunci, cu imagini din curtea casei, nu-mi vine a crede că atâta tineret a putut să încapă în ogradă, cuprins de frenezia jocului.

Nuntașii din casă, așezați la mese după grad și prietenie, au umplut toate camerele ca un stup de albine. Veselie și voie bună, de nu-mi venea să cred dacă este nunta noastră sau [toate acestea sunt] scene de vis”⁸.

La 17 aprilie 1959, la Brodina, vine pe lume fiul soților Cârdei, Dan-Valerian, astăzi reputat medic neurolog în Rădăuți.

Timp de mulți ani, Vasile S. Cârdei este culegător de folclor, fiind pasionat de credințe, leacuri și practici medicale populare pe care le adună cu interes din satele Bucovinei pe unde trece ca medic. Colecția sa de folclor medical din Bucovina, pe care o donează, în 2005, Institutului „Bucovina” al Academiei Române, cuprinde 26 de mape: – *Dicționar de medicină populară*, mapă conținând 188 de fișe cu termeni ordonați alfabetic și un *Descântec pentru vaci când se bolohanesc*; – *Medicină populară*, mapă conținând 196 de fișe cu termeni ordonați alfabetic; – *Descânțete pentru animale*; – *Descânțete de obrintit*; – *Descânțete de junghiu*; – *Descânțete pentru răni*; – *Descânțete de albeață. Boli de ochi*; – *Descânțete pentru dușmănie*; – *Descânțete pentru boli umane*; – *Descânțete de urcior*; – *Descânțete de orbalț*; – *Descânțete de deochi*; – *Descânțete de isdat*; – *Descânțete pentru boli de piele*; – *Diverse*, mapă cu numele informatorilor din diverse sate bucovinene; – *Descânțete diverse*; – *Descânțete de mușcături de șarpe, helge*; – *Descânțete de gălci*; – *Descânțete pentru boli contagioase*; – *Descânțete de dragoste*; – *Descânțete de speriat și nervi*; – *Descânțete de rujă*; – *Descânțete de beșică*; – *Descânțete pentru unele boli la copii*; – *Folclor literar*; – *Din Simeon Florea Marian*, o mapă conținând texte extrase din volumul *Descânțete poporane române* (1886)⁹.

---

⁸ *Ibidem*, p. 172–174, *passim*.

⁹ Prin Adresa nr. 216, din 22 decembrie 2005, Vasile I. Schipor, secretarul științific al Centrului pentru Studierea Problemelor Bucovinei, confirmă primirea donației medicului Vasile S. Cârdei referitoare la folclorul medical din Bucovina, rod al muncii sale pasionate de culegere din mai multe sate bucovinene.

Împreună cu George Muntean (1932–2004), care întocmește capitolul consacrat folclorului local, Vasile S. Cârdei este coautor al monografiei *Bilca – o așezare din Valea Sucevei. Privire istorică*, Suceava, Centrul Județean al Creației Populare, 1971, 240 p. (reeditată la București în 1980), elaborând aici capitolele referitoare la istoria localității, istoria învățământului, viața materială a țăranului din Bilca, problema sanitară¹⁰.

La Rădăuți, la vârsta senectuții, medicul Vasile S. Cârdei, se bucură de cele „două nepoțele dragălașe”, Dana și Felicia, născute din căsătoria medicului Dan-Valerian Cârdei cu Mihaela, învățătoare, citește mult și sistematic, îi primește cu bucurie pe cei apropiați, cu care poartă discuții pasionate și pline de miez despre Bucovina, bucovineni și destinul lor din perioada postbelică a veacului trecut.

Din 2003, Vasile S. Cârdei își consemnează memoriile din perioada detenției politice, sub titlul *Visuri și temnițe. Memorii*, „un dosar valoros pentru ceea ce, lăudabil, se vrea *Martirologiul Bucovinei*, o piesă în acest ansamblu care, până când se vor ridica obligatorii statui simbolice evocatoare, va fi un capitol pe care istoria noastră adevărată va trebui să-l așeze pentru totdeauna la altitudinea care i se cuvine”¹¹.

În *Argument* la memoriilor sale, Vasile S. Cârdei mărturisește că rostul acestora într-o pedagogie socială care ar trebui promovată la scară națională, cu mai mult curaj, este, în primul rând, unul cathartic și educativ¹²: „Generația mea a trecut prin vremuri de cumpănă, istoria a trecut peste noi ca un tăvălug care a lăsat urme adânci în conștiința multor generații, cu suferințe care nu se pot uita și cu atât de puține bucurii. Trecutul nostru a fost răvășit de războaie, foamete, refugii, temnițe cumplite, idealuri spulberate, visuri neîmplinite. Și dacă ne uităm în urmă prin ce am trecut, ne întrebăm nedumeriți cum a fost posibil să putem suporta atâtea. [...] S-a scris mult, s-a suferit

---

¹⁰ Vezi pentru această problemă Vasile S. Cârdei, *Visuri și temnițe. Memorii*, p. 194, unde autorul face precizări lămuritoare.

¹¹ Constantin Hrehor, *Neputința lanțurilor*, în „Crai nou”, Suceava, anul XVII, nr. 4221, 19 iulie 2006, p. 5.

¹² Confer Vasile I. Schipor, *Destinul bucovinenilor în spațiul concentraționar al regimului comunist*, în „Analele Bucovinei”, Rădăuți–București, anul XIII, nr. 2 (27), iulie–decembrie 2006, p. 413–416. Republicat în tomul retrospectiv din anul XIX, nr. 2 (39), iulie–decembrie 2012, p. 415–418. Concluzia cercetării noastre, comunicate aici, este că „represiunea, tortura, imaginea deținutului politic român ca tip uman, rezistența în interiorul Gulagului, soluția ieșirii din spațiul concentraționar al regimului comunist, prigoana politică și marginalizarea socială sunt înfățișate în pagini memorabile, demne, uneori, de orice antologie tematică. Scrierile lor, cu o valoare în primul rând documentară, îndeplinesc funcții multiple: de cunoaștere, în cadrul procesului de recuperare a adevărului despre istoria recentă, de reparație morală („justiția memoriei”) în raport cu atitudinea instituțiilor statului de drept față de destinul lor vitreg, de catharsis și autocatharsis („vindecarea” memoriei) și umanizare a unui trecut plin de nenorociri, precum și de educare, pentru ca astfel de fapte inumane, reprobabile, să nu mai poată fi repetate în viitor” (p. 414; p. 416).

mult, s-a murit fără rost, bătrânii au rămas fără copii, tineretul și-a irosit tinerețea fie pe front, fie în temnițele comuniste. Te întrebi uneori cum de se pot întâmpla atât de multe nenorociri într-o viață de om. Cea mai crâncenă pagină de istorie la care a luat parte întreaga populație a țării a fost barbaria comunistă, care ne-a decimat, pervertit, mutilat sufletește și de care nu reușim să scăpăm nici acum.

Iată deci ce greu este să-ți depeni amintirile, să le scoți din vălmășagul anilor, să le cerni cu evlavie și să le așezi la locul cuvenit. [...] Simt nevoia să privesc în urmă, să mă destăinui acelora care vor să știe ce a fost odată. Ne știm acei care am trecut prin crâncena bătălie, suntem atât de puțini, dar poate că cineva dintre urmașii noștri, din familie, cunoscuți sau curioși vor vrea să știe ce-a fost odată și să nu uite că și noi am scris o pagină de istorie”¹³.

Și în cartea medicului bucovinean Vasile S. Cârdei povestirea despre Gulag devine o formă a justiției, căpătând „un puternic relief identitar” și evidențiind „o etică exemplară”¹⁴. Prin alternanța dintre povestirea la persoana I singular și povestirea la persoana I plural, relatarea este asumată în numele unui grup social distinct, cel al deținuților politici, cu care memoria îl face solidar pe narator. Multe din paginile cărții, pe această temă, sunt antologice pentru literatura românească a genului: „Îngrămădiți unii în alții ca sardelele în cutie, fără aer, cu o lumină slabă, roșie, tăcuți și îngrijorați asupra destinului nostru. [...] Pornim. E noapte de catran care ne intră în celula purtată pe roți, trasă de un balaur ce scuipă foc pe nări. Mergem, ne oprim, stăm uitați pe o linie pustie și iar pornim în noapte. Mâncăm pentru câteva zile pâine și ceva sărătură (slănină râncedă sau un bulgăre de brânză), [merindea aceasta] ne astâmpăra foamea care ne zgâria stomacul.

Vrem apă! Și ni se întindea prin geamlăcul ușii o cană cu apă stătută care nu ajungea la toți. La o nouă oprire milițianul o umplea din nou de la robinetul din gară. Unele gări erau pustii, altele forfoteau de lume. Parcă am pornit la drum în alt veac și zilele se înmulțesc în ordine geometrică, de le-am pierdut socoteala. Dormim în picioare precum caii, ne clătinăm toți odată la oprirea trenului, ca la pornire să ne clătinăm invers. La unele opriri sunt coborâți unii dintre noi și urcă alții, necunoscuți.

---

¹³ Vasile S. Cârdei, *op. cit.*, p. 5–6.

¹⁴ Vezi și Smaranda Vultur, *Un trist bilanț: deportările din perioada stalinistă a comunismului românesc*, în volumul coordonat de Ruxandra Cesereanu, *Comunism și represiune în România. Istoria tematică a unui fratricid național*, Iași, Editura Polirom, Colecția „Plural M”, Seria „Idei contemporane”, 2006, p. 148–151: „Acest discurs capătă un puternic relief identitar, fiind unul reabilitant și contraofensiv. Mai mult decât atât, fosta victimă devine erou al povestirii, trece prin diverse probe, încercări, pentru a izbândi în cele din urmă, ca eroii din basme. [...] Iese astfel treptat la iveală o miză mai importantă a povestirii vieții, aceea de a reabilita victimele și de a atribui unei instanțe imanente puterea de a le face dreptate. După cum se poate vedea, memoria individuală se pliază pe modele preexistente ale memoriei colective și tinde să devină exemplară” (p. 150–151).

Glasuri de milițieni sparg bezna nopții, fără să deslușim ceva. Parc-am fi un vagon de poștă care predă și preia coletele pe traseu”¹⁵; „Închiși aici cu garduri și zăbrele duble, fugeam în copilăria noastră, unde găseam bucurie, nostalgie și frumoasele amintiri pe care nu le vom mai întâlni niciodată. Tropotele plintoanelor care ne aduceau hârdăul cu mâncare mă trezeau din visare: realitatea era crudă, căci ne aduceau aceeași mâncare, din zi în zi tot mai proastă și mai puțină, iar foamea ne măcina trupul care se usca. Înfometarea crudă ne înspăimânta la fel ca pe vremurile Aiudului, se cuibărea în viața noastră ca un cancer”¹⁶.

Evocarea obsedantă, de coșmar, a drumului prin țară al deținuților în vagonul-dubă este memorabilă: „Luna iulie 1951. Un soare torid de vară ne toropea de căldură. Pe căi ocolite, nu doar pe o linie secundară, departe de ochii lumii și de peron ne aștepta un vagon-dubă, casa noastră pe roți pentru câteva zile. Mi-a rămas în memorie, profilată pe cerul albastru, sinistra clădire a celularului cu sute de geamuri negre, fixate pe fațade, în care au rămas zăvorâți atâția oameni nevinovați care-l așteptau pe Iisus să le intre în celulă, ca să le mângâie rănille.

Voi mai reveni pe acest drum al Calvarului?

Suntem înghesuiți claie peste grămadă în cuptorul încins al dubei. Câțiva au avut noroc de un loc pe bancă, dar majoritatea stăteam înghesuiți ca sardelele, unul în altul, în poziție verticală, pe spațiul rămas liber. Într-un colț, o gaură drept WC, la intrare aceeași gheretă a milițienilor puși să ne păzească de după gratiile ușii metalice. Cine-și poate închipui o pușcărie veritabilă, pe roți, care-și plimbă prin țară victimele cu lanțuri la picioare sau cătușe la mâini? Și totuși, să colinzi țara cu celula în spate întocmai ca melcul... Îngrămădiți, ne sufocam de căldură, cele două găuri din perete cu numele de geamuri – și ele cu zăbrele – nu ne asigurau aerul necesar. Cu gurile căscate, dezbrăcați la pielea goală, căutam un pic de aer ca să ne răcorească.

Și trenul mergea, mergea cu noi atârnați la coadă, pe drumuri numai de ei știute. Între cerul și pământul care ne fugea sub picioare, pluteam în necunoscut. Unde mergem, unde ne duc ăștia? Prin gări auzeam glasuri de oameni, dar din puținele vorbe nu ne puteam da seama unde suntem. Avocatul Lazăr din Cluj a leșinat și, alb ca varul, stătea totuși în picioare, strâns ca într-o menghină de cei din jur. La o bătaie în ușă, milițianul deschide, privește să vadă ce s-a întâmplat și, impasibil, o închide la loc, nervos.

Încercăm să mâncăm din pâinea uscată și slănina prea sărată. Dar mâine ce-o să mâncăm, dacă drumul mai ține mult? Cerem apă. Ni se dă dintr-o cană mare, roșie, o apă caldă, stătută, pe care o beau din silă. Și pe noi curgeau șiroaie de sudoare de parcă

---

¹⁵ Vasile S. Cârdei, *op. cit.*, p. 113.

¹⁶ *Ibidem*, p. 139.

eram în ploaie, părul se năclăise, nu mai aveam salivă în gură și aerul cald ne frigea plămâni.

Oare am intrat iar în Infernul lui Dante?

Nu vedeam văpăile, dar simțeam cuptorul încins care ne frigea de pretutindeni. Călătoream întruna, cu opriri scurte, zile și nopți pe care nu le puteam număra, într-o țară care nu mai are sfârșit. România este mai mare decât Rusia de nu se mai termină călătoria noastră?”¹⁷

În procesul de „vindecare a memoriei” individuale și de recuperare a „memoriei [noastre] confiscate”, ca neam și ca „arie de cultură”/civilizație, multe din paginile cărții medicului bucovinean Vasile S. Cârdei ar trebui să reprezinte o lectură obligatorie și folositoare pentru generațiile de astăzi, tot mai puțin interesate, din păcate, de istoria noastră recentă și mai lipsite de modele călăuzitoare în viață.

Decesul distinsei sale doamne, survenit după o grea suferință, în 29 februarie 2012, l-a marcat profund. Medicul bucovinean Vasile S. Cârdei trece la Domnul în Rădăuți, la 23 noiembrie 2012, fiind înmormântat în Cimitirul istoric de aici. Cu el pleacă dintre noi încă unul din oamenii înzestrați cu alese daruri, pe care le-a cultivat continuu, benedictin, toată viața. Bogata sa cultură umanistă, bunătatea și generozitatea funciară, înțelegerea profundă a vieții și mersului istoriei, credința neclintită, dragostea fierbinte de țară și neam, cultul familiei, optimismul robust, omenia și darul superior al iertării reprezintă un model al trăirii într-un „secol violent”, îndemnându-ne, în primul rând, la cunoaștere și reflecție: „Istoria ne-a fost un rug aprins, / Când orice zi pândea acuzatoare, / Fiece pas sau gest, o condamnare, / La orice colț, o moarte ne-a surprins. // Ocări, blesteme, nedreptăți amare; / Încătușați de ziduri reci, ne-am stins; / Viața ca o rană s-a prelins, / Meniți la gloanțe sau spânzurătoare. // O, Doamne, să-ți aduci de noi aminte, / Suntem un râu de suferinți și sânge / Și-un munte nesfârșit de oseminte. // Lumina spre apus acum se frânge, / Și totuși cerem lacrimi și cuvinte, / Să mai putem iubi, ierta și plânge”¹⁸.

Prin plecarea de la noi, în anii din urmă, a partizanilor George P. Motrescu și Gavril Vatamaniuc, a medicului Vasile S. Cârdei, alt trăitor, martor și mărturisitor al unui timp potrivit, Bucovina rămâne mai săracă în „oameni cu destin” și cu o conștiință exemplară, care lasă în urma lor o moștenire culturală considerabilă, pe care ar trebui să o valorificăm și valorizăm mai bine.

Vasile I. Schipor

---

¹⁷ *Ibidem*, p. 109–110.

¹⁸ Dumitru Oniga, *Iubiri. Sonete*, Suceava, Grupul Editorial „Ion Grămadă–Crai nou–Mușatinii–Bucovina viitoare”, 2004, p. 89.

Vasile I. Schipor

VASILE S. CÂRDEI (1921–2012)

Vasile S. Cârdei (1921–2012)

(Zusammenfassung)*

Indem er den Tod des Bukowiner Arztes Vasile S. Cârdei verzeichnet, stellt der Artikel seine Familie, seine Kindheit – die er in Bilka, einem Dorf im Suczawa-Tal, verbrachte –, seine Schuljahre in Radautz, Czernowitz und Jassy kurz dar. Einen besonderen Platz wird es im Inhalt des Artikels den wissenschaftlichen Beschäftigungen des Bukowiner Arztes zugewiesen, sowie seinem Beitrag zur Zusammensetzung der Monographie des Dorfes Bilka und seiner medizinischen Volkskundensammlung – das Ergebnis seiner Arbeit als Folkloresammler in den Bukowiner Dörfern. Es wird auch die Memorialistik von Vasile S. Cârdei kurz präsentiert, die die politische Haft als Schwerpunkt hat. Sehr viele Seiten davon sind anthologisch; der Verfasser zeichnet die Welt der Internierungen auf rumänischem Gebiet nach. In den Memoiren von Vasile S. Cârdei werden die Berichte aus dem Gulag zu einer Form der Justiz, sie bekommen ein „ausgeprägtes Identitätsrelief“, das von einer „beispielhaften Ehtik“ gekennzeichnet ist und eine bekundete erzieherische Rolle erfüllt.

Schlüsselwörter und -ausdrücke: die historische Bukowina, die rumänische traditionelle Familie, staatliche Institutionen, ausschlaggebende Ereignisse: der Krieg, die politische Verfolgung und Haft, Deportation, die Haftmemorialistik und ihre Funktionen.

---

* Traducere: Ștefănița-Mihaela Ungureanu.